

ALTERNATIVA AMNESTIJI

Kot že večkrat prej, tako je tudi to pot naš list prelomil z nepisanim zakonom emigracije, da je zločin imeti kakršenkoli stik z jugoslovanskimi oblastmi. Naši čitatelji bodo na naslednjih straneh videli besedilo korespondence med uredništvom KLICA TRIGLAVA in re-leposlaništvom F.L.R. Jugoslavije v Londonu. Kaj nas je privedlo do takega koraka?

Predvsem smo mnenja, da si od vseh emigrantskih listov zelo verjetno samo KLIC TRIGLAVA lahko privoščiti tak korak. Dopuščamo možnost in celo verjetnost, da nas bo zaradi tega eden ali drugi politik ali list obsodil; ne bi pa rekli, da naši čitatelji, v katerih politično zrelost nismo nikdar dvomili in samo na tej zrelosti lahko gradi li KLIC TRIGLAVA kot edini slovenski politično neodvisni list, ne bi razumeli našega koraka. Kot tolikokrat preje že, tako smo tudi to pot sledili nalogi, kot jo razumemo pri neodvisnem tisku: objektivno poročati in ne prikrivati dejstva in informacije, pa naj bi bile te še tako neprijetne; ločeno od tega pa potem iskreno in hrabro povedati svoje mnenje. Zato ima naš list tako ločeno področje: uvodniki s komentarji - poročila brez komentarjev. Samo na ta način si po tem lahko vsak naš čitatelej sam ustvari sodbo. Kajti, kot smo rekli: mi cenimo svoje čitatelje in jih ne smatramo za pohlevne backe, ki potrebujejo vsaj vsak mesec če že ne vsak teden primerno dozo propaganda. Te lahko dobijo emigranti na pretok povsod. A naši čitatelji kot zreli možje potrebujejo predvsem objektivnih informacij, da si potem lahko sami nemoteno ustvarijo sodbo. Kolikor jih pri tem tudi zanima mnenje našega uredništva, to lahko ob vseh večnejših dogodkih ali vesteh razvidijo iz naših uvodniških komentarjev. Takšen, smatramo, bi moral biti ves naš tisk in ne le KLIC TRIGLAVA, kajti samo na tak način ustvarjamo zrelo javno mnenje, samo in samo na tak način se vzgajajo demokrati. Pa k stvari:

+

Bilo bi naivno sprejeti vsak jugoslovanski ukrep, torej tudi nedavno amnestijo, v celoti in bona fide. Jugoslovanski režim je še pre-daleč od vlade, ki bi resnično slonela na zaupanju vladanega ljudstva, da bi bilo to modro. Tako ni nobenega dvoma, da je imel režim svoje namene, ko je objavil amnestijo in olajšal "reguliranje odnosov" med begunci in režimom. Tu gotovo ni šlo zgolj za vprašanje devij, dasi je bil to eden zelo pomembnih motivov. Drugi motiv je bil prav gotovo, vnesti nezaupanje v vrste emigracije, dasi se nam zdi, da jugoslovanski režim precenjuje vrednost emigracije. Že opet vano smo reči, da se mu od strani emigracije ni mnogo bati, dokler je ta tako razbita in kot celota nesposobna za kakršenkoli resen politični akt. Ta režima ne more spodkopati, mu pa lahko negaja. Kaže, da se režim prvega le bolj boji kot drugega, kajti počasi se z odmiranjem starih idej in ljudi emigracija le bistri in prepričani smo, da bo nekega dne prišlo do združenega nastopa zdravih in politično neobremenjenih sil, ki sicer ne bodo imele za seboj emigrantsko maso ampak bodo gradile na zavestni podpori politično zdravih in aktivnih posameznikov. Toda režim ne sme pozabiti, da tudi doma ra =

stejo novi rodovi in da se tudi tam razvoj ni ustavil ob zadnji ofenzivi ali pa z likvidacijo Draže Mihačevića. Seveda bo tam razvoj počasnejši in v primeru z emigracijo dalekosežnejši, toda trdno smo uverjeni, da noben marksizem in nobena tajna policija takega razvoja svobodne človeške duše ne moreta ustaviti.

Vnesti nezaupanje med emigracijo, nevtralizirati jo, je bil torej go tovo tudi eden od namenov. Emigranti smo namreč v veliki meri že taki, da kaj hitro posumimo v nekoga, ki bi imel kak stik s komunističnimi oblastmi ali pa šel na obisk v Jugoslavijo. Ne gre tu že takoj za "agenta UDB"; človek lahko posumi v razkrivanje raznih podatkov, pogosto danih brez premisleka, v dobri veri in naivno. Beseda da besedo, podatek nanizan na podatek ob srebanju črne kave pa končno le lahko koristi režimu; in brez dvoma mu koristi. In če bo nekoč tudi tak, od drugih strani dobljenimi podatki obremenjeni begunec prišel v roke jugoslovanskih oblasti, ki poznajo njegov značaj in njegove šibke točke, ta lahko kaj hitro zapade rdečemu pritisku in resnično postane njihov agent. In taki agenti so daleč bolj nevarni kot pa laivni preprosti begunci, ker so prvi običajno politično izpostavljeni in ker so oni tista tarča, na katere dejansko ciljajo komunistični funkcionarji. (Nedavno smo imeli tak primer v zapadni Nemčiji z nekim višjim uradnikom obrambnega ministrstva; ta je imel intimne odnose z neko poročeno ženo v Berlinu; komunisti so za to zvedeli in mu grozili, da ga razkrinkajo. Tako je postal njihov agent in povzročil občutno škodo zapadni obrambi. Tu je bil torej primer z žensko; druge so lahko dolgovi, razsipnost, denar. Jugoslovanski komunisti pač ne bi bili komunisti, če bi delali drugače - o tem si moramo biti vedno na jasnem.)

Torej stremi jugoslovanski režim po rezultatu v dveh smereh: v nevtralizacijo emigrantske mase, preko tega pa v podminiranje resnično politične emigracije. Predvsem od te ima režim dejansko škodo - od politično izgrajenih posameznikov, ki bodisi z besedo, bodisi s peresom bodisi z informacijami, bodisi z vplivi škodijo jugoslovanskemu režimu. (Nekaj takega je gotovo za udarcem, ki ga je nedavno prejel režim od strani ameriškega Kongresa, o čemer pišemo na drugem mestu.)

Obiski

Ne zdi se verjetno, da bi jugoslovanske oblasti ne dovolile kakemu obiskovalcu izhoda iz Jugoslavije, četudi bi tak utegnil imeti kake lo kalne neprilike. V njihovih očeh bi moral biti hud "zločinec"; a taki verjetno itak ne bodo šli na obisk odn. jim tega ne bodo dovolili. Tudi je za režim tveganje preveliko, da bi vprizorili proti obiskovalcu kak proces, ker bi to potem ustavilo dotok nadaljnjih obiskovalcev, ki ne bi verjeli komunističnim jamstvom. Končno tudi režim nima od tega koristi, ker so mu prijazni ali naklonjeni ali celo podpori ali pa samo indiferentni emigranti bolj koristni kot pa obsojeni, ki bi brez haska ždeli po jugoslovanskih ječah. Velikih rib na ta način itak ne morejo dobiti.

Po drugi strani je smet treba razumeti ljudi, ki si žele obiskati svojece ali pa si jih svojci žele na obisk. Iz humanitarnega vidika tega ne moremo obsojati. Če obtožujemo komuniste, da so brez srca, vendar mi sami ne moremo biti enaki. Končno ne živimo več v štiridesetih letih tega stoletja, ko je množica emigrantov še takala na junaška protikomunistična pr. Časi so se spremenili in množica vse bolj zapada politični nezainteresiranosti. To ni nič presenetljivega, ker se to vendar dogaja z vsako emigracijo. Končno smo to že leta nazaj tudi predvidevali in baš zaradi tega že tedaj pozivali na združitev vseh razpoložljivih sil, češ da bo resničnih delavcev vsak dan manj. Po drugi strani tudi nima nobenega smisla izvajati pritiska na ljudi, naj ne hodijo na obisk domov. Rezultat bi bil precej negativen kot pa pozitiven. Le naj gredo domov in naj na lastne oči vidijo, kaj se ima jo tam. Naj potemsami sodijo o dobrih in slabih straneh in naj verjajo življenje doma in življenje v tujini. In v tem utegne biti v nekem pogledu dvorezen meč: kot po eni strani potrebuje politična

emigracija informacije iz prve roke, da lahko deluje učinkovito, tako po drugi strani preko obiskovalcev ljudje doma dobijo boljši vpogled v življenje v svetu; spoznajo do dna napake lastnega sistema - a so potrjeni v dobrih straneh, ki jih tudi ne manjka. Ne delamo si utvar, da bodo taki obiskovalci že vplivali na komunistične veljake, da spreminijo svojo politiko. Pot do tega je zelo dolga, toda njeno smer ne bodo določili upokojeni partizanski polkovniki in generali s kako novo ustavo. Odločile jo bodo nove generacije, ki prihajajo; generacije, ki niso obremenjene z revolucijo in pokolji sto tisočev; generacije, ki bodo primorane iskati boljših poti iz sedanjega kaosa, če bodo hotele preprečiti, da njihova in naša domovina ne bo stalno živela na robu bankrota. Tako bo stik s temi generacijami nujen in v obojestransko korist.

+

Toda nevarnosti, pred katerimi stoji politična emigracija, seveda obstojajo. Ker ta ne more in nima smisla, da bi preprečevala eni - granteke stike z domovino in režimom, mora zato sama pravočasno poskrbeti, da se imunizira tako pred komunističnim podminiranjem kot pred lastno popolno deaktivizacijo. Ker delo že nekaj časa sem vse bolj in bolj prenaša na ožji krog demokratov aktivistov, ki vedo, kaj bodo, je zato treba misliti, kako to sile najbolj učinkovito povežati. In samo to more potem predstavljati politično emigracijo in samo na ta način je potem možno resno konkurirati Titovi amnestiji.

OH, EDVARD, SAJ NI RES

Dolgi dve uri je govoril Edvard Kardelj v skupščini, ko je razlagal novo ustavo. Dolga dva meseca bodo njegov govor in osnutek nove ustave predvečevali državljani na predavanjih, sestankih, posvetovalnih in diskusijah. Nes - navadne zemljane - ne zanima visokoletoča filozofija o družbenih kretanjih in takih rečeh. Zanima pa nas in mnoge jugoslovanske državljane, kakšno bo življenje pod novo ustavo. Vamc, da ima ustava v glavnem le okadaemski pomen. Pa vendar, kakšno bodo pravice in dolžnosti ljudi pod novo ustavo?

Teoretično bi v komunističnem žargonu odgovorili takole: Vloga zavednih subjektivnih socialističnih sil v nadaljnjem kretanju družbe na poti v socializem v danem sistemu delavskega in družbenega samoupravljanja in v pogojih vsestranskega gospodarskega in družbeno-političnega napredka bo s politično-ideološko dejavnostjo preprečevati odlašajoče skretanje v samih delovnih množicah in s samim tem tudi negativne pojave deformacij v socialističnem življenju družbe, ki bi vodile v buržoazno-liberalno in reakcionarno pojmovanje individualnih pravic človeka kot državljan in člana socialistične družbe.

Po slovensko je mogoče to žlobodro na kratko prevesti: Komunisti bodo vodili, kot se bo njim zdelo prav. Ljudje bodo morali ubogati in naj si nikan ne domišljajo, da si bodo mogli lastiti kake pravice.

Prav zanimivo je, da je Tito edini govoril o tem vprašanju in edini priznal (gl. str. 16.), da je zelo važno. Človek, ki ga po balkansko zefrkavaajo mali uradniki, človek, s katerim oblast pometa kot kot z ničvredno smetjo - tak se ne bo navduševal nad abstraktnimi obljubami raja na zemlji in nad Kardeljevim govorjenjem, da so državljanske pravice zastarele in da človek kot proizvajalec doseže popolno srečo, če se vtopi v družbi in v podjetju. Tudi drugače se Kardelj v govoru ni pokazal posebno bistrega. Trdil je, da je ustava kljub pogostemu spreminjanju potrebna, ker da se je baje pokazalo, da brez ustave raste samovolja oblasti. Saj ni res, vsaj v modernih časih ne! V primeru popolnoma zadostujeta, da dokažemo, da se Kardelj moti. Pod Stalinom je dobila ZSSR obširno ustavo, ki je širokogrudno dala vse vrste svoboščin. Pa sami komunisti priznavajo, da pod Stalinom niso baš rožice cvetele, kar se svobode tiče. A v Angliji pisane ustave v oster pomeni besede sploh nimajo, pa vendar je državljanska svoboda taka, da ji zlepa ni enake.

To je tisto, kar prekaženim in presušenim formalistom Kardeljevega kova ne gre v glavo. Ni tako važno, kaj je zapisano na papirju. Važno je, kaj se v resnici dogaja in koliko je oblast v resnici iz ljudstva in za ljudstvo. Čim si "subjektivne socialistične sile" pričeno lastiti vodilno modrost in posebne pravice, ni več ne demokracije ne ljudske oblasti, ne svobode, ne pravic, ampak vlada prav tista samovolja oblastnikov, kateri se nova ustava baje izogiblje.

Beograd: KAJ BO TO?

Ko je Brežnev prišel v Beograd, so bili pogledi Jugoslavije in ZSSR o važnih mednarodnih vprašanjih istovetni ali podobni. Ko je odhajal je skupna izjava ugotovila isto. Ta stara fraza sama ne pove veliko. A kaže, da obisk prijateljstva ni toliko utrdil kot potrdil. Prijateljstvo se namreč ne bo utrdilo z obiski ampak z boljšimi odnošaji, zlasti na gospodarskem polju. V tem oziru so se titovci že dvakrat osmotali: 1948 in 1958. Ne mislimo zaključevati, da v teh odnosih velja 10-letno ciklično valovanje in da je zdaj napočilo šest debelih let. Res skrbi titovce evropsko skupno tržišče, res SZ naroča ladje v Jugoslaviji, kar je pri svetovni ladjedelniški depresiji zelo zaželeno. Res je ameriški kongres baš zdaj, kot naročeno, izglasoval zakon, s katerim odvzema Jugoslaviji in Poljski stare uvozne ugodnosti. Pa vendar ne bodo titovci tako neumni, da bodo šli Sovjetom še enkrat na loč?

Washington: KAJ JE TO?

Posebno omembo zasluži ameriški zakon, ki ni bil dobro premišljen ne prebrisan. Nič nimamo proti nagajanju titovski vladi. Podpiramo zamisel, da ji je treba vsake toliko pokazati palico, da ne postane preobjestna, kot se je to večkrat zgodilo. Otročje se nam tudi zdi, da se režim pritožuje in grozi s poslabšanjem odnosov, če bo ameriška pomoč okrnjena. Ker Jugoslavija vojaške pomoči ne potrebuje, saj je oborožena več kot preveč (proti komu?), gre le za gospodarsko pomoč. Tu pa imajo ameriški davkoplačevalci prvo in neodtujljivo pravico, da sami odločajo, kako bo njihov denar porabljen. Bili bi norci, če bi gledali, kako drugod z njihovimi dolarji polnijo sode brez dna. In Jugoslavija je poslednja, ki se sme pritoževati, saj je sorazmerno v pomoči na prvem mestu v svetu. Problem je v tem, da je z njo tako gospodarila, da je zagospodarila ves ugled v svetu. Kadar bo režim uredil svojo hišo in jo očistil idejne navlake 19. stoletja ter svoje gospodarstvo prilagodil gospodarskemu računu, tedaj bo po svetu tudi več razumevanja za pomoč Jugoslaviji. A kar zadeva poslednji ameriški ukrep glede trgovine z Jugoslavijo, pa ne vidimo mnogo smisla v tem, da bi ji preprečevali služiti dolarje s pošteno trgovino. Čim boljši bodo trgovski stiki, tem več Jugoslovani bo potovalo v Ameriko, tem večji bo tudi ameriški vpliv na sploh. Pomisliti je treba na to, da prav zelo živi trgovski stiki z Zahadno Nemčijo preprečujejo titovski vladi, da bi zavzela še bolj neumno stališče o Berlinu kot ga že. Ameriške lokomotive prevažajo Jugoslovane, ameriško žito jih hrani, ameriški dolarji gradijo elektrarne. Zakaj ne bi nekaj dolarjev Jugoslovani zaslužili s pošteno trgovino?

UREDNIŠTVO

Zaradi pomanjkanja prostora je to pot izostalo nadaljevanje F. Hla - vačkovega "Portreta generacije", članek našega gospodarskega sodelavca o Jugoslaviji in Skupnem evropskem tržišču ter priložnostni spominski članek ob obletnici koroškega plebiscita. Ur.

KLIC TRIGLAVA izhaja okoli 20. v mesecu. Izdaja ga Slovenska Pravda. Njeno mnenje predstavljajo samo članki, podpisani od izvršnega odbora. Urednik: Dušan Pleničar.

Uredništvo:

76, GRAEME ROAD, ENFIELD, Middx.

Uprava:

BM/TRIGLAV, LONDON, W. C. 1.

ANTE SMITH PAVELIĆ:

GEN. SIMOVIĆ O PUČU

Nedavno umrli general Dušan T. Simović mi je 8. decembra 1961. poslal lastnoročno pisano besedilo, v katerem je razložil vloge posameznih udeležencev državnega udara 27. marca 1941; kasneje, v pismu z dnem 22. marca 1962., pa je poslal še neka dopolnila in popravke prvotnega besedila, z naročilom, da smem te dokumente objaviti šele po njegovi smrti. Vzrok temu je bil, kot mi je pisal ob neki drugi priliki, da "ni imel možnosti", da bi se v prilikah, v kakršnih je živel v Beogradu, branil pred ljudmi, ki ga "tako lažnjivo, brez sramu in sramote" napadajo.

Besedilo pisma generala Simovića se v celoti glasi:

POJASNILO O VLOGI VODILNIH OSEBNOSTI OB DRŽAVNEM UDARU 27. MARCA 1941.

"Smatram, da je postransko vprašanje glede osebnosti, ki so sodelovale v marčnem puču 27. marca 1941. in da je bilo poglavitno, uspeti v izvršitvi posla, s katerim sta bili rešeni čast in svoboda našega naroda in naše domovine. Zato nisem hotel zahajati v razpravo o osebni udeležbi posameznikov pri tem zgodovinskem dejanju in sem to prepustil zgodovini in narodu. Toda ker gotovi posamezniki o tem razpravljajo po časopisju v inozemstvu in so uspeli celo ustvariti zgrešene poglede pri zavezniških vodilnih osebnostih - kar je dobilo izraza tudi v Spominih spoštovanega Sir Winstona Churchilla, - sem prisiljen podati svojo sodbo.

I. Vodstvo.

General Simović je stal v središču celotne akcije, vodil je razgovore in vplival na kneza namestnika Pavla, predsednika vlade Dragiša Cvetkovića, ministra za vojsko in mornarico generala Petra Pešića, načelnika glavnega generalnega štaba generala Petra Kosića in ministra dr. Srdjana Budisavljevića, da preprečijo podpis Trojnega pakta. Razgovore je imel tako z najvišjima verskima predstavnikoma pač, jerhom Gavrilom in vladikom Nikolajem, kot s političnimi osebnostmi. Angažiral je Boža Maksimovića in dr. Drag. Ikonića.

V noči od 23. na 24. marca bi moral biti general Simović aretiran. Za to je bil izdan tudi odlok.

Osebo je angažiral za akcijo svojega pomočnika brigadnega generala Bora Mirkovića, izdal mu je navodila za izvršitev priprav, pripeljal mu je Živana Kneževića kot zvezo s Kraljevo gardo, poslal mu je Djordja Stanojlovića, Žika Radojčića in Vasa Matića.

26. marca popoldne je general Simović odločil, da bo udar izvršen ponoči 26/27. -ega in ob 5. uri popoldne je ukazal Boru Mirkoviću: da se akcija prične ob 1. uri po polnoči 26/27. -ega.

Spremljal je začetek akcije, in kakor hitro je bil tazavarovan, je prišel v poslopje ministrstva za vojsko, kjer je bilo središče in glavni stan akcije, prevzel v svoje roke zadevo, ki se je šele pričela, in jo vodil do konca.

Letalski brigadni general Borivoj Mirković je po navodilih generala Simovića izdelal akcijski načrt. V noči 26/27. marca je kot Simovićev zastopnik in v njegovem imenu toda po njegovem navodilu izvršil polovico akcije v jamah iz zemunskega garnizona: zasedel je most na Savi, zavzel Upravo mesta Beograda, zavzel zgradbo žandarmerije, pošte, telegrafa in telefonske centrale, radio-postajo v Makišu.

Generalstabni polkovnik Dragutin Savić, načelnik štaba Komande letalstva, je sodeloval pri izdelavi akcijskega načrta in pri pripravah za izvršitev državnega udara. Zgodovinske noči je prevzel poveljstvo nad letalstvom na zemunskem letališču in sodeloval z Borom Mirkovićem, pod čigar poveljstvom je bil, pošiljajoč mu udeležence za izpolniti odloženih nalog.

Letalski kapetan Dragiša Ristić, ordonans-oficir poveljnika letalstva je bil bližnji in neposredni sodelavec generala Simovića; vzdrževal je zvezo med udeleženci in pazil, da se ohrani tajnost glede zamišljene dejanja. Zgodovinske noči je bil po nalogu Simovića ob strani Bora Mirkovića in mu pomagal pri razdeljevanju nalog udeležencem pri izvršitvi udara. Po tem so isti vedeli, da se dejanje izvaja po navodilih in pod vodstvom generala Simovića.

Pehotni podpolkovnik Stojan Zdravković je z dvema bataljonoma pehotnega polka kraljeve garde in s tankovskim bataljonom izvršil glavno akcijo: obkolitev kraljevega dvora na Dedinju. Stal je pod poveljstvom generala Simovića.

Pehotni major Živan Knežević je s 3. bataljonom pehotnega polka Kraljeve garde in z dvema tankoma držal križišče ulice Miloša Velikog in Nemanjine, zavzel je zgradbo ministrstva vojske in bil za zvezo med glavnim stanom akcije in trupami, ki so obkoljevale kraljevi dvor na Dedinju.

II. Moje mesto v začetku akcije

26.marca zvečer nisem ostal v štabu Poveljstva letalstva in nisem osebno izdajal podrobna navodila posameznim oddelkom, ampak sem zaupal to začetno nalogo svojemu pomočniku Boru Mirkoviću, ker moja navzočnost za to ni bila potrebna. Zaradi tega so neobveščeni postali pod vplivom zainteresiranih napačno mnenja, da je bil glavni izvršitelj državnega udara Bora Mirković, čeprav je ta izvršil samo polovico akcije. Dejanska dejstva so naslednja:

Misleč na cilj, sem smatral 26.tega zvečer, da je bolje, da se nahajam na desnem bregu r.Save (v Beogradu) - blizu kraljevega dvora, kjer je bila izpeljana glavna akcija, s katero sem hotel biti v neposredni zvezi in kjer so bili sami mlajši starešine, da bi jim lahko v primeru potrebe priskočil na pomoč. Poleg tega sem to storil tudi iz varnostnih ozirav, ker je policija ostro spremljala moje gibanje in bi moj neprihod domov lahko izzval sum, da se nekaj pripravlja; pripravljenost policije je trajala vse do polnoči 26/27.marca.

26-tega nisem spal do polnoči, kot to nekateri mislijo (in B.Mirković je to javno zapisal), ampak sem budno spremljal položaj in čakal na trenutek, da stopim na prizorišče.

Zaradi tega ker sem skromno molčal, drugi pa so valičali svoje vloge, se je vtihotapilo mnenje, da sem jaz sedel prekrižanih rok, da so akcijo izpeljali drugi (bratje Kneževići) in da je bil vodja - leader celotne akcije Bora Mirković. Vsled tega sem zaradi koristi zgodovinske resnice prisiljen izjaviti:

1) V tem marčevskem dejanju sem kot vsi ostali udeleženci vršil svojo dolžnost in ne zahtevam nikakršno prvenstvo pred onimi, ki so izpstavljali svoja življenja v izvršitvi neposredne akcije.

2) Ne priznavam mnenja, da je bil Bora Mirković vodja-leader cele akcije in da je on odločil noč od 26/27.marca za izvršitev akcije in da je on izvršil državni udar 27.marca 1941. Smatram, da je zgrešeno dvigati njegovo vlogo nad vlogo in delom neposrednih izvršilcev dejanja 27.marca.

3) Poudarjanje vloge Živana Kneževića in njegovega brata Radoja nad ostalimi, predvsem nad vlogo polkovnika Stojana Zdravkovića, ni na mestu.

27.januarja 1956.

Beograd, Puškinova 13.

D.T.SIMOVIĆ

P.B. Popravke prvotnega besedila sem izvršil 5.decembra 1961. Ta dokument se sme objaviti v celoti po moji smrti. Nahaja se pri Ante Smith Paveliću, prepis pa pri majorju Dragiši Ristiću - v mojem arhivu.

D.T.SIMOVIĆ

"Združenje svobodnih Jugoslovanov na Švedskem" se je po dogovoru z emigranti iz Švedske, Norveške, Danske in Finske vključilo v novo ustanovljeno "Združenje svobodnih Jugoslovanov v Skandinaviji."

Prosili smo brigadnega generala g. Borivoja Mirkovića v Londonu, da odgovori na prednjo izjavo-pismo pok. arm. generala Dušana Simovića. Ur.

ODGOVOR GEN. MIRKOVIĆA

"Victory has a hundred fathers, but defeat is an orphan" - "Zmaga ima stoočetov, poraz pa je sirota", pravi stari pregovor.

Pred zgodovino se čutim dolžnega, odgovoriti in osvetliti z resnico navedbe, objavljene v gornjem "Pojasnilu o vlogi vodilnih osebno sti ob državnem udaru 27.marca 1941." kot testamentarnem pismu generala Dušana Simovića.

Na dan je prišlo tisto, česar sem se najbolj bal, pa ne zase in za svojo osebnost, ampak za osebnost generala Simovića in njegovo avtoriteto. Vse skupaj je prevara od strani človeka, ki sem ga do dna duše spoštoval, ob vsaki priliki postavljaj na vidno mesto in iskreno ljubil. On je vse to vedel in mi ob raznih prilikah vračal z isto mero, toda s to izjemo, da sem jaz ostajal pri svojem prepričanju neoma jen, medtem ko se je general Simović spreminjal in obračal po vetru. Mnogokrat me je zapuščal in se vezal z novimi, nepreizkušenimi prijatelji, pa se potem razočaran vračal k meni. Verjetno pod vplivom hud uničevalne bolezni, od katere je mnogo desetletij trpel, ali pa morda ker je smatral, da je "črnek" odigral svojo vlogo in da bi ga kazalo izključiti od vsake vloge.

Zakaj je general Simović nevesnično in tendenčno preobrnil dejstva, ki so igrala vidno vlogo v državnem udaru? Zelo enostavno! Med tem, ko se jaz ležal ranjen v aleksandrijski bolnišnici, (pri umiku iz Jugoslavije se je na Grškem moje letalo zrušilo in skoro vsaka kost mi je bila pri tem zlomljena,) je vlada v Palestini, z generalom Simovićem na čelu, naročila kirurgu dr. Milošu Simoviću, predsednikove mu bratu, da ugotovi stanje mojega zdravja. Njegova diagnoza je bila zame porazna: "General Mirković ne bo prebolel ran, če pa bo ostal pri življenju, ne bo sposoben za ničesar." Od tu potem, ko se kralj in general Simović prispela v London, in pod vplivom o moji resni bolezni, je general Simović pohitel in napisal brošuro o državnem udaru, ki jo je izdal THE TIMES. Vsebina brošure se mi je zagabila. A sem na te odvratne poverebe dejstev molčal, ker sem smatral, da ni čas, da bi prišlo do kakšnih objašnjevanj, kajti od tega bi trpela narodna borba in državna bodočnost, in da je treba vse osebne zadeve porediti koristim naroda in države.

Nobene zveze s pučem!

Zaenkrat se vzdržim z demantijem ~~teh~~ izmišljenih navedb generala Simovića in bom zavrnil samo gotove, ki so bolj presenetljive, da bi čitatelji lažje razumeli in dojeli. General Simović si h ni imel kako zvezo s pripravami, odločitvijo in izvršitvijo državnega udara 27.marca. Še več, ko sem mu sporočil odločitev, da bom izvršil državni udar v noči od 26. na 27.marca 1941, je general Simović vzkliknil: "Zaboga, ne brate Boro, prezgodaj je, počakati moraš." A ko sem le ostal pri svojem sklepu, je on, verjetno iz strahu, da mu ne uide položaj predsednik vlade, pristal, me objel in poljubil, zajokal in skozi solze spregovoril: "Naj vas Bog čuva, a če boste padli v roke sovražniku, vas bom na sodišču branil." Na to sem mu odgovoril: "O kakšnem sodišču govorite, gospod general? Kaj je vendar ne poznate do volj? Uspel bom ali pa umrl, torej ni govora o kakem sodišču."

V noči 27.marca je general Simović spal v svoji hiši, in ko se redakтор kraljeve deklaracije profesor Knežević in ordinarni častnik kapetan Ristić prišla v Simovićevo hišo in ga zbudila, sta obli ene ure čakala, da se je obril in pripravil, kot da bi se obotavljal v hiteti, kot da bi sumil v uspeh udara.

General Simović zavestno ali podzavestno (zaradi bolezni) iz = mislja vloge kapetanu Ristiću in polkovniku Saviću, ki nista bila = na žalost - v pripravah, odločitvi in izvršitvi niti "deveta rupa na sviralih". To velja predvsem za kapetana Ristića, ki mu Simović pripisuje posebno veljavo, kar je videti iz Ristićeve publikacije v AMERIČKOM SRBOBRANU, kjer po nalogu generala Simovića objavlja popolnoma izmišljene in lažne reči. On je istočasno čuvar Simovićevega vojnega arhiva. Moram priznati, da mu verno služi. Toda dovolj je še živih udeležencev, ki bodo pred zgodovino zavrnilli vse njune navedbe, dasi jih že dovolj demantirajo njune lastne protirečne izjave.

Da bi čitatelji lažje razumeli ljudi v tistem diogenskem času, bom navedel dva izvlečka iz pisma polkovnika Savića, ki ga je poslal AMERIČKOM SRBOBRANU, da bi zavrnil lažno pisanje majorja Živana Kneževića:

"Člankopisec Ž.K. je zamolčal dejstvo, da je general Borivoje J. Mirković kot najstarejši častnik poveljeval celokupni akciji letalskih in ostalih enot vojske, ki so sodelovale v vojni akciji narodne revolucije zgodovinskega 27. marca 1941."

"General Borivoje J. Mirković je ob disciplinirani soglasnosti ostalih udeležencev izvedel akcijo po metodah klasičnega vojnega delovanja: torej kot komandant, ki razpolaga s svojimi podrejenimi sta rešinami in enotami. V vsakem primeru je general Mirković zavzel položaj poveljnika na osnovi občutkov volje ogromne večine našega naroda. Ta narodna volja je bila izpričana z ogromnim navdušenjem tako srbskega naroda kot tudi ostalih dostojnih sinov kraljevine Jugoslavije."

In nato piše dalje:

"Šele v drugi načrt prihajajo razgovori posameznikov z generalom Dušanom Simovićem, ki so po naravi samega razvoja dogodkov pretežno zadevali taktiko delovanja po končanem aktu rušitve tedanjega namestništva in vlado, podpisnice zloglasnega trojnega pakta." (Original tega pisma je v mojem arhivu.)

Nesreča nad Simovićevo glavo

Junija 1941. se je vlada preselila iz Palestine v London. K meni so v aleksandrijsko bolnišnico prišli kralj, Simović, minister dvora Knežević in podpolkovnik Vohoska. Jaz pa razpet, s celim telesom v mavcu. Kralj je sedel ob postelji. Nad mojo glavo pa je jo kal Vohoska. Kralj ga je z začudenjem opazoval. Minister dvora Knežević ni prišel v sobo. Simović je zaprosil kralja, da ga pusti samega z menoj. General, ves vznemirljen, se je prijel z obema rokama za glavo in vzkliknil: "Človek božji, zakaj si mi nagrmadil to nesrečo nad glavo!? Kaj mi je bilo tega treba! Vsi v vladi in okoli kralja me rušijo. Polni so sovraštva in delajo vse, da me s klevetami poderejo in vržejo s položaja. Tega ne morem več prenašati. Kaj naj storim?"

Odgovoril sem mu: "Kaj ste, gospod predsednik, tako slabi, da dopuščate ljudem, ki ste jih pobrali z ulice in sprejeli v vlado, da se igrajo z vami?" "A kaj naj storim?", me je vprašal general Simović. "Ko ste že prišli do tu, razženite vse in takoj sestavite vojni kabinet petih, šestih vdanih častnikov in uradnikov izven strank."

Poslovila s se. Bil je potolčen in zmeden, da je bil podoben mučencu.

Januarja 1942. mi je general Simović poslal v Kairo pismo, kjer je med drugim pisal: "...Hitro pridi! Nahajam se v zelo težkem položaju. Ne morem se boriti na štirih frontah! Vsi so proti meni! Niti me kdo posluša niti kdo spoštuje! Hitro pridi!..." Spet je bil "a morec" potreben, naravno, za reševanje položaja. To pismo sem prejel prav na dan padca Simovićeve vlade. (Simovićevo pismo hranim v arhivu.)

K omenjenim "Pojasnilom" generala Simovića bi samo dodal, da glas vesti ni generalu Simoviću dopuščal, da bi za časa svojega življenja objavil neosnovane navedbe v tem svojem testamentu, ker se je bal demantija; to je, ni imel moralne moči, da bi slišal resnico ki jo je on itak zelo dobro poznal.

Koliko nasprotij med tem njegovim "Pojasnilom" in njegovim predzadnjim pismom Slobodanu Jovanoviću v knjigi "Kairska afera" (str. 23)

Post mortem: po svoji fizični smrti je general Simović izvršil svoj moralni samomor.

BOR. MIRKOVIĆ

PO MARČNI AMNESTIJI

JUGOSLOVANSKO STALIŠČE

Več naročnikov se je obrnilo na nas z vprašanji, ki po sredno ali neposredno zadevajo letošnjo marčno amnestijo jugoslovanske vlade (gl. KT 274.) Da bi informacije o tem bile povsem zanesljive, smo se obrnili z nekaj vprašanji na jugoslovansko veleposlaništvo v Londonu. V nadaljnjem objavljamo njihove odgovore. Ur.

1) Kakšen je postopek za vrnitev beguncev v Jugoslavijo, t.j. oseb brez državljanstva, ki bi se hotele stalno naseliti v F.L.R.J.?

Odgovor: "Postopek za vrnitev emigrantov za stalno bivanje v FLRJ se začne z vložitvijo prošnje, izpolnitvijo dveh enakih vprašalnih pol s kratkim življenjepisom in predložitvijo treh osebnih fotografij, kar odgovarja postopku za repatriacijo.

Te dokumente pošljemo v FLRJ kjer rešujejo o vloženih prošnjah. Celotni postopek traja najmanj tri mesece in se zaključuje s pozitivno ali negativno rešitvijo; v slednjem primeru ima stranka pravico do pritožbe.

V primeru pozitivne rešitve prošnje se prizadeva izdati takšen Potni list za repatriacijo, ki vsebuje jugoslovansko vstopno vizo. Prizadeti si sam preskrbi vize držav, preko katerih misli potovati.

Povratnik more v dobi šestih mesecev vnesti (v Jugoslavijo, op.) vse svojo **premoženje** in denarno imovino."

2) Kakšen je postopek za pridobitev jugoslovanskega potnega lista in vize za osebe, ki bi hotele še naprej bivati v Angliji?

Odgovor: "Postopek za pridobitev jugoslovanskega stalnega potnega lista je povsem enak prejšnjemu postopku, s tem, da se za ključ v pozitivnem primeru z izdajo stalnega potnega lista, s katerim lahko njegov lastnik biva v Veliki Britaniji, kolikor želi.

Lastnik stalnega potnega lista lahko takoj dobi v neomejenem številu jugoslovansko vstopno-izstopno vizo v Konzularnem oddelku (vele-poslaništva, op.) in se posluži gotovih pravic, ki izhajajo iz njegovega izseljeniškega statusa (carina, uvoz denarja, socialno zavarovanje in zdravstvena zaščita, itd.)"

3) Ali begunec ali izseljenec s pridobitvijo britanskega državljanstva avtomatično izgubi jugoslovansko državljanstvo in se osvoji vsaki obvez do jugoslovanskih zakonov?

Odgovor: "S pridobitvijo britanskega državljanstva se avtomatično ne izgubi jugoslovansko državljanstvo. Za to je potreben poseben postopek, ki ga prizadeta oseba započne, če to želi (lahko ima dvojno državljanstvo)."

4) Kaj razumete pod "reguliranjem odnosov s FLRJ" in kakšen je postopek za tako reguliranje pri osebah a) brez državljanstva, in b) z britanskim državljanstvom?

Odgovor: "Pod 'reguliranjem odnosov do FLRJ' razumemo:

a) iskanje stalnega potnega lista;
b) iskanje in pridobitev repatriacije;
c) iskanje in pridobitev jugoslovanske vize na tuje potne liste;
d) iskanje in pridobitev odpusta iz jugoslovanskega državljanstva."

5) Kakšen je postopek za obisk Jugoslavije od strani begunca ali izseljenca - osebe z britanskim potnim listom?

Odgovor: "Osebe z britanskim potnim listom lahko obiščejo FLRJ. Postopek je končan z izpolnitvijo kratke vprašalne pole. Le v gotovih primerih se išče odobritev za obisk (predvidoma od oblasti v Jugoslaviji, op.), ki se dobi v teku dveh mesecev."

6) Kakšen je postopek za obisk Jugoslavije od strani oseb brez državljanstva, ki bi potovali s "Travel Document / Titre de Voyage, Convention of 25 July 1951"?

Odgovor: "Osebe jugoslovanskega porekla ne morejo obiskati Jugoslavije s Travel Documentom, ampak morajo imeti jugoslovanski ali britanski potni list in dobiti vizo za obisk na take potne liste."

7) Ali je osebam z britanskim potnim listom omogočeno priti v Jugoslavijo na neomejeno bivanje kot n.pr. upokojenci z dohodki iz inozemstva?

Odgovor: "Osebe jugoslovanskega porekla, imetniki britanskega potnega lista, imajo možnost bivanja v FLRJ in sicer:

a) osebe z britanskim potnim listom, ki so se izbrisale iz jugoslovanskega državljanstva, lahko prosijo za dovoljenje za vselitev (stalno bivanje v FLRJ), a lahko gredo tudi na obisk kot ostali britanski državljani s pravico bivanja za čas enega meseca, s tem, da lahko v Jugoslaviji podaljšajo bivanje do šest mesecev na leto;

b) osebe z britanskim potnim listom, ki se niso izpisale iz jugoslovanskega državljanstva, a nimajo jugoslovanskega potnega lista, morejo po prihodu v FLRJ prositi za dovoljenje za krajše ali daljše bivanje v FLRJ."

8) Kakšno jamstvo za neoviran izhod iz Jugoslavije dajete bivšim beguncem, ki obiščejo domovino s predpisanimi vizami?

Odgovor: "Vsem onim osebam, ki dobe jugoslovansko vstopno-izstopno vizo, na tuji ali jugoslovanski potni list, jamčimo vstop v Jugoslavijo in izstop iz Jugoslavije."

BRITANSKO STALIŠČE

Da bi bilo poznano tudi stališče britanskih oblasti, smo se obrnili na ministra za notranje zadeve v Londonu s sledečim pismom:

"Zelo bi vam bili hvaležni, ako bi nam za naše čitatelje pomagali ugotoviti posledice, ki bi nastale za tuje (alien) naseljenke v Britaniji, ki so brez državljanstva, ako sprejmejo ponudbo jugoslovanske amnestije.

Nekateri od naših čitateljev so osebe brez državljanstva jugoslovanskega porekla, ki so prišli v Vel. Britanijo kot evropski prostovoljni delavci v letih 1947. in 1948. Njim je sedaj ponujena obnoveitev njihovega jugoslovanskega državljanstva na podlagi jugoslovanskega zakona o amnestiji od marca 1962. in obljubljeni jugoslovanski potni listi in vize, da bi lahko še nadalje živeli v tujini.

Ali bi nas lahko obvestili še in v kaki meri bi pridobitev jugoslovanskega potnega lista s strani osebe, ki je bila doslej brez državljanstva:

- 1) vplivala na njeno bivanje in pravico do zaposlitve v Združenem kraljestvu;
- 2) vplivala na njen status tujca (alien-a);
- 3) vplivala na podelitev britanskega državljanstva, ako bi taka oseba zaprosila zanj kasneje?"

Home Office nam je poslal naslednji odgovor, datiran 11. oktobra 1962.:

"V zvezi z vašim pismom od 10. septembra vam po naročilu državnega tajnika sporočam, da bo ostala neizpremenjena obstoječa možnost (v originalu: existing eligibility) onega, ki si pridobi jugoslovanski potni list na podlagi jugoslovanske amnestije, da živi in dela v Združenem kraljestvu, ker ne bo prizadet njegov status tujca (alien-a) po zakonu Združenega kraljestva. V slučaju pa, da je bivanje še vedno omejeno s pogoji v kakem drugem potnem listu, bo moral prizadeti za = prositi ta urad za prenos teh pogojev v njegov novi nacionalni potni list.

Britanski zakon o državljanstvu od 1. 1948. (The British Nationality Act 1948) ne vsebuje nobenih določb, ki bi nasprotovale dvojnemu državljanstvu in se zato ne zahteva, da bi osebe, ki so si pridobile državljanstvo Združenega kraljestva in kolonij, opustile kakršno koli drugo državljanstvo, ki ga morda imajo. V slučaju ~~morej~~, da nekdo, ki si je pridobil jugoslovanski potni list, kasneje zaprosi za (britansko) državljanstvo, ta pridobitev ne bo sama po sebi vplivala na izid njegove prošnje."

EMIGRANTSKO STALIŠČE

"ODGOVOR NA SRAMNU AMNESTIJO"

Te dni je izšla pod gornjim naslovom v izdaji pariškega neodvisnega SAVREMENIKA knjiga g. Dragoljuba G. Vurdelje, predsednika Srbske cerkvene občine v Trstu, kateremu so komunisti čisto stregli na življenju. V njej obširno razpravlja o sami amnestiji in kaj se skriva zanje. Opozarja na "usodno zablodo gotovih emigrantov", ki zaupajo tistovcem. Kot dokaz za svoje ostro stališče proti amnestiji navaja pisanje jugosl. tiska o polit. emigraciji, potem napoveduje, kaj čaka povratnike v Jugoslaviji. Sam, pravnik, preide nato na razpravo o amnestijah vobče, opozori na "igro z državljanstvom" (boljši izraz bi bil: žongliranjem!) in z "dvostranskimi potnimi listi", ter zaključuje, da je "vse v Titovi Jugoslaviji prevara in laž", da je to "dežela nasilja, policije in strahu". Zelo zanimivo je poglavje o delu jugosl. konzulatov v raznih evropskih deželah, tudi v Angliji (o tem mislimo pisati pozneje, op. ur.) Podatki so ponekod zelo podrobni in izmenadljivi. Dotakne se verskih razmer v Jugoslaviji (citira direktive Mitje Ribiča, ča občinskim sekretarjem Slovenije) in konča s citati iz jugosl. tiska in izjavami nekaterih politikov.

Celotno delo je brez dvoma pisano od začetka do konca v smislu "črno-belega" gledanja na Jugoslavijo. Čeprav kot tako predstavlja močno duševno hrano premnogim beguncem, razpravi vendar prav taka metoda pisanja jemlje tisto dokumentarično in resno politično vrednost, ki bi jo sicer morali imeti. To očitvidno ni bil namen pisca, ki je verjetno hotel s zanesenim, časovno pa nekritično prirejenim pamfletom čeprav z množico točnih podatkov - predvsem uporabiti kot propagando proti jugosl. komunistom. V tem je verjetno uspel. Množico bo za = ljil, ker ta kajpak tako branje tudi potrebuje. (da)

KRONIKA Objava novega slov. Pravopisa je povzročila proteste. Na komisija bo sestavila pozneje novega. - Umrl je ... in. Milan Vidmar. - Stoletnico Slomškove smrti so v Mariboru slovesno pr slavili. - Glavna nosilca Slov. liste v Trstu sta Dr. T. Simčič in R. Marc, prvi predsed. Slov. kat. skupnosti, drugi tajnik Slov. demokr. zveze.

GOSPODARSTVO V RETORTI

V letošnjem ORDU, letopisu za red v gospodarstvu in družbi, ki ga izdaja Helmut Küpper (preje Georg Bondi) v Zapadni Nemčiji je poznani slovenski emigrantski ekonomist in docent za ekonomijo na Univerzi sv. Andreja na Škotskem, Ljubo Sirc priobčil članek "Razvoj komunističnega gospodarstva v Jugoslaviji". Dr. Sirc se že več let zanima za to vprašanje, in se kot dober poznavavec naših razmer seveda ne zanaša samo na službene in mednarodne podatke o razvoju doma, ampak črpa vire za svoje študije zlasti v časopišnih poročilih in delih ter predavanjih marksističnih ekonomistov iz Jugoslavije. Njegovo študijo o jugoslovanskem gospodarstvu, bazirano na mnenjih jugoslovanskih ekonomistov, smo lahko brali že v drugi številki zbornika REVIEW, ki ga izdaja "Študijski center za jugoslovanske zadeve" v Londonu; tokrat se je dr. Sirc lotil pregleda več ali manj celotnega povojnega gospodarskega razvoja u Jugoslaviji. Namen članka v ORDU je bil, da vrže luč na vrsto gospodarskih peripetij doma in da nakaže iskušnje marksističnega gospodarstva v Jugoslaviji iz dveh vidikov. Prvi je, da je Jugoslavija bila prva socialistična/komunistična država, ki je bila iz več razlogov nekajkrat primorana menjati gospodarske kriterije in zaradi tega kritizirati predhodne gospodarske mere. Tako je proces samokritike raznih variant marksističnih gospodarskih metod bilo moč opazovati kot v retorti. Drugi namen pa je ta, da ima jugoslovanski primer gotovo privlačnost za mlade nerazvite države, zlasti v Afriki in Aziji, ki se sicer branijo posnemati metode držav takozvanega komunističnega tabora. Le-te se seveda zanašajo na službene izjave o neprekinjenem gospodarskem napredku in na podatke v publikacijah mednarodnih teles, ki pa kot kaže nimajo mnogo skupnega s resničnimi podatki o gospodarskem položaju doma, ki se od časa do časa v dobah reorganizacije pojavljajo po jugoslovanskem tisku in izjavah ekonomistov.

Nemogoče je v kratkem pregledu podati sliko celega članka, v katerem mrgoli številke in primerjav, zato le nekaj zanimivih podatkov.

Napor, ki ga je federacija že od vsega začetka delala za razvoj nerazvitih republik, je razviden iz dejstva, da so v petletki leta 1947. računali, da se bo proizvodnja do leta 1951. dvignila povprečno na 494 (1939 je 100), od tega v Sloveniji na 366, v Makedoniji na pr. pa na 2633. V isti dobi (1947-1951) so sekali tudi dva in polkratno količino letnega prirastka lesa.

Ni se treba čuditi stanovanjski stiski, če pa so vložili v Jugoslaviji v dobi od 1947. do 1956. povprečno 58,2 % investicij za razvoj industrije, 3,5 % pa za gradbeno delavnost. Investicije za industrijo pa niso bile trošene racionalno, kot se je pritoževala "Borba" l. 1948: "...Začeli smo zidati mnogo objektov, a smo jih relativno malo usposobili za proizvodnjo." Kot izjavlja jugoslovanski ekonomist Bičanič, so leta 1955. take neučinkovite kapitalne investicije predstavljale že eno četrtnino vsega vloženega kapitala. Seveda s tem še ni bilo konec planirane proizvodnje. Dr. Sirc navaja citate iz SLOVENSKEGA POROČEVALCA in LJUDSKE PRAVICE iz let 1953. in 1954., ko so razvijali tekstilno industrijo na ta način, da so zmanjšali proizvodnjo sukanca v Sloveniji, kjer je ta industrija že imela tradicijo in kvalificirane delovne moči, in začeli zidati moderne predilnice v nerazvitih krajih države, z novimi stroji za nekvalificirane delavce, medtem ko so predilnice s starimi stroji a kvalificiranimi delavci v Sloveniji pustili propadati.

Knjiga je polna podobnih primerov in ni dvoma da je dr. Sircu uspelo dokazati, kako negotovi so rezultati gospodarskega razvoja, če te vodijo pri tem pravila, posneta po suhih knjigah doktrinarnega marksizma. Jugoslovani so zaradi tega v povojni dobi zahajali iz enega eksperimenta v drugega, delati zmedo vsled neprestanih sprememb v ekonomskem življenju države in dosegli le, da razen nekaj ljudi, ki živijo na račun skupnosti, na ta način da na en ali drugi način izvršujejo poneverbe pri svojih tvrdkah, večina državljanov nezadostno zasluži, proizvodi ki jih izdelujejo pa imajo astronomske cene.

J.G.

SAMO DEVET TEDNOV DO BOŽIČA! Škatlja 12 različnih kvaliteten božičnih kart s slovenskim ali angleškim voščilom: 9s 6d pri PICA PRINT
76 Graeme Road, ENFIELD, Middx.

"REVOLUCIJA" V VZGOJI

Premagovanje nepismenosti predstavlja važno nalogo za vsako nerazvito deželo. Dvig kulturnega nivoja vseh državljanov pa predstavlja predpogoj splošnega napredka. Toda težnja po hitrem napredku lahko predstavlja ob pomanjkanju tega predpogoja težak gospodarsko-politični problem. Pomanjkanje potrebnega kulturnega nivoja državljanov predstavlja težko cokljo za revolucionarje, ki v svoji ihti preskakujejo posamezne faze razvoja. Izkušnja kaže, da taki revolucionarji spravijo deželo na boben, predno jih sreča pamet, a ko do tega pride, obtožujejo vse druge samo ne sebe. Zmuko se sprijaznijo z mislijo, da je le treba računati z dejstvi in da je potrebno malo več hladnega preudarka ter manj frazarjenja in zanesenosti. Povojna Jugoslavija ni bila pri tem nobena izjema - morda celo najboljši primer za dežele, ki so se osvobodile kolonijalnega gospodstva.

Po vojni so v Jugoslaviji rasle šole kot gobe po dežju, enako kot to = varne in podjetja - neglede na pogoje, a še manj na potrebe. Vsaka vas je že skoro imela svojo gimnazijo - učiteljev pa od nikoder. Nasilna industrializacija je zahtevala sposobnih delavcev, sposobnih tehničnih strokovnjakov, sposobnih upraviteljev, da vprašanja ostalih ekonomskih faktorjev sploh ne omenim - šole pa so delale bodisi po starih učnih načrtih bodisi improvizirano, ker nihče ni imel nobenih izkušenj, kako se taki stvari streže. Potrebe proizvodnje so bile take, da so podjetja hlastala za vsemi, ki so dokončali kakršnokoli že šole, medtem ko je nasilna proletarizacija kmečkega stanu preskrbela nekvalificirano delavno silo. Ko je končno prišlo do neizogibne gospodarske krize, do zapiranja tovarn in podjetij, do omejitve proizvodnje in delavne sile, do stagnacije v poljedelstvu, je prišlo tudi do zapiranja šol. Medenih tednov jugoslovanskih revolucionarjev je bilo konec. Prišlo je do trdega izpraševanja vesti, kar ni nobena krepost, kot bi nam titovci radi natvezili, ampak gola bitka za obstoj. Da so s tem spravili ne le gospodarstvo v lepo zmedo, ampak tudi šolstvo, so dokaz številne izpremembe v šolskem sistemu, ki ga še danes niso spravili v sklad s potrebami. Vprašanje takega sklada ni enostavno nikjer, niti ne v razvitih deželah, kar je tehnološki napredek v stalnem vzponu, toda zato je potrebno nekaj več kot papirnate resolucije sprejete v parlamentu, zlasti še ako te resolucije predstavljajo samo načela, ne jemljejo pa v poštev sredstev za njihovo izvedbo.

NASILNO "FALIRANI" ŠTUDENTI

Glavna napaka zadnje šolske reforme v Jugoslaviji je enako v tem, da se je pričela izvajati na vrat na nos in da niso imeli pripravljenih niti učbenikov po novem sistemu, kaj šele potrebnega učiteljskega osebja in šolskih prostorov. Tako se je zgodilo, da je ostalo lani 10.148 učencev ali 42,8 odstotkov vseh otrok, ki so zapustili osnovne šole v Sloveniji, na cesti brez možnosti vpisa na višje šole. Pri tem moramo vzeti v poštev dejstvo, da so sedanje osnovne šole doma osmoletke in da je torej pouk v višjih razredih bolj podoben predvojnemu pouku v nižjih gimnazijah, kar pomeni, da oni, ki dokončajo osmoletko niso niti nepismeni niti ne izšolani za karkoli. Postali so polizobraženci, iz katerih bi utegnili biti obilo koristni, ako bi jim bilo omogočeno nadaljno šolanje. Po statističnih podatkih teh 10.148 učencev ni šlo niti v strokovne šole, niti v gimnazije, niti niso bili vključeni v proizvodnjo, ker zanje enostavno ni bilo mesta. Kam so se veroznili in kaj počnejo? Stojijo pred poslovalnicami za delo in živijo od poore za brezposelne - ali so v breme svojim staršem? Letos je osnovno šolo končalo 17.790 učencev, 8.190 pa jih je zapustilo s sedmim ali šestim ali še nižjim razredom, ker so že dosegli petnajsto leto starosti. Vsega skupaj torej okoli 26.000. V srednje šole, t.j. v tkzv. šole II. stopnje, je bilo v novem šolskem letu 1962-63 sprejetih okrog 17.000 tistih, ki so šolo dokončali, kar komaj odgovarja številu onih, ki so jo dokončali letos, a kje je potem še onih 10.000 ostalih od lani. Izgleda, da so se izgubili, kajti vseh prosilcev za sprejem je bilo komaj kakih 20.000. Od 3.000 zavrženih kandidatov, t.j. zavrženih zaradi pomanjkanja prostora ne pa znanja, je bilo skoro 80 odstotkov deklet - kar ni posebno hvalevredno za toliko opevano enakopravnost. Številko odklonjenih pa se bo po podatkih republiške statistične službe še nadejalo večalo do l. 1969. Kako so prišli do te letnice, mi ni jasno, toda aser je, da bo za one, ki končujejo osnovno šolo medtem, bodočnost zaprta.

Tudi če vzamemo v poštev, da ni mogoče šolati vse mladine, ki dokonča osemletko in želi iti v srednje šole, še vedno ostaja dejstvo, da je ustroj porazdelitve mladine, ki jo je mogoče sprejeti, nenačrten in da koraka šola po svoji poti neglede na razmere v gospodarstvu in s tem tej mladini dejansko otežuje bodočnost. Ni da bi se doma tega ne zavedali. Iz javnih debat je razvidno, da vedo v čem je problem - ne vedo pa, kako naj bi ga rešili. Postavlja se vprašanje, če je potrebno izobraževati v šolah II. stopnje vsa mladin ali pa le toliko, kolikor potrebujejo v gospodarstvu in družbenih službah novih kadrov s tako izobrazbo. Toda odgovora nimajo, ker enostavno nihče ne ve, kolikšne so potrebe po kadrih, ki jih šolajo. Odnosno kot je nek slovenski poročevalec nedavno zapisal v ljubljanskem DELU: "Ne vedo zato, ker v proizvodnji, operativni in v komunah ne povedo, ti pa zato ne povedo, ker tudi ne vedo." Torej je stvar ravno obratna od položaja v nekaterih deželah, kjer točno vedo, koliko ljudi jim manjka, ne vedo pa, od kod bi jih dobili, ne zaradi napačne usmeritve v šolah, ampak zaradi pomanjkanja šolskih "kapacitet".

IZBERO NE NAREKUJE NAGNjenost

Od 17.000, kolikor so jih letos sprejeli na šole II. stopnje, 3.759 je šlo na gimnazije, 4.930 na tehniške in druge strokovne šole za gospodarstvo in družbene službe, a 964 se jih je vpisalo na učiteljska in vzgojiteljske šole. Ostalih dobrih 7.000 odpade na industrijske in vajenske šole, kar pa je dosti manj kot bi te šole lahko sprejele in kolikor je razpoložljivih delovnih mest. Slabo zanimanje vlada za kmetijske, rudarske, metalurške, strojne, elektrotehniške, tekstilne in druge šole, ki so jih odprli z očitnim namenom, da šolajo kadre za stare in nove industrijske veje (kot recimo gumarsko šolo, višjo šolo za avtomatizacijo, strojno in elektro-železniško šolo, itd.). Toda usmeritev in izbira mladine je še vedno pretežno tradicionalna - gimnazije in srednje-tehniške šole, ekonomske in administrativne ter zdravstvene šole so nabito polne in verjetno je, da nekaj tisočev onih, ki so ostali doma, se ni vpisalo nikamor drugam, ko niso mogli biti sprejeti na te "tradicionalne" šole in morda študirajo privatno. Ni dvoma, da ne moreš prisiliti otroka, da si bo izbral poklic tako, kot želi država, toda vpraša se, ali je vzrok te usmeritve v nagnjenju do nekega poklica ali v materialnem dobičku, ki si ga nekdo obeta. Morda je "absurd", da so v nekaterih bankah "delili" tudi po 18 plač na leto - kot je dejal Tito predstavnikom visoke šole političnih ved v Beogradu - toda enak "absurd" so nizke plače ravno v gospodarskih vejah, od katerih zavisi narodni dohodek in dvig splošnega življenjskega standarda in pri tem dejstvo, da Tito ne more spati, ker ga "skrbijo", kako morejo ljudje živeti na 10.000 dinarjev na mesec - kot je rekel v svojem famoznem govoru v Splitu - ne predstavlja nobeno rešitev. Ivan Rudolf je na VII. kongresu Ljudske mladine Slovenije januarja letos izjavil, da se je treba "zamisliti, da kažejo nekatere grupe zrelejših in razgledanih srednješolcev očitno averzijo do naše družbene stvarnosti". Dvig osebnega dohodka, po njegovem mnenju, "povzroča občutek superiornosti", ki je "posebno očit pri šolski mladini". Mislim, da ne bo odveč, če Rudolfa še malo citiram, da bomo imeli o tej "averziji" še jasnejšo sliko: "Za mladino morda najbolj problematično je določeno diferenciranje po materialni preskrbljenosti, ki smo mu priča zlasti v zadnjem času... Nemalokrat določa vrednost človeka to, če ima avto, če je dobro oblečen in podobno. Ugleda staršev so navadno deležni otroci, čeprav nimajo nobenih zaslug zanj. Takšno vrednotenje človeka je prav lahko vzrok manjvrednostnih kompleksov pri ostalem delu mladine, katerih starši imajo manjše osebne dohodke. V tem se kaže močna nota malomeščanske miselnosti, le da v novi pojavnosti. Zaradi tega smo se dolžni boriti proti vrednotenju ljudi po njihovih materialnih možnostih. V mladih ljudeh moramo utrditi prepričanje, da je edino delo tista osnovna kvaliteta, po kateri ga bo družba ocenjevala..." - Ob 10.000 dinarjev na mesec, tovariš Rudolf?

In še: Zrelejši in razgledani srednješolci "vnašajo svoje idejno prepričanje bolj ali manj prikrito tudi v svoje skonstruirane (?) umetniške poskuse. Neke ciklostirane 'Nove brazde', izdane z očitno ironijo v 'počastitev 20-letnice revolucije', se na primer gredo nič kaj globokoumne simbolične kritike naših političnih razmer. Ni težko uganiti, da se za takim pisanjem skriva 'zakladnica' zmedenih predstav, domišljava vzvišenost in zaverovanost v lastni igrani heroizem... 'Kritična generacija' v slovenski kulturi pa s posebno skrbjo zaliva takemu cvetju in ga varuje pred politično slano..."

OD MESECA DO MESECA

SOVJETSKI OBISK

Predsednik sovjetskega Vrhovnega sovjeta Leonid Brežnev je bil od 24. septembra do 4. oktobra na uradnem obisku v Jugoslaviji. To je bil prvi visoki obisk državnikov obeh dežel odkar je Tito obiskal SZ junija 1956. Leto dni preje, od 26. maja do 2. junija, pa sta Jugoslavijo obiskala Kruščov in Bulganin.

V sledečem je kratek dnevnik Brežnevega obiska z izvlečki iz govorov;

24. septembra:

Brežnev je priletel v Beograd. Na letališču ga je sprejel Tito, ki je dejal, da je vesel, da ga lahko pozdravi v njihovi sredini. Izrazil je prepričanje, da se mora prijateljstvo povezano s skupno borbo naših ljudstev proti skupnemu sovražniku učvrstiti, ker je to ne samo v dobro naših ljudstev ampak tudi v interesu miru in miroljubne koeksistence.

Brežnev se je zahvalil Titu za vabilo in sporočil pozdrave Vrhovnega sovjeta, sovjetske vlade in Hruščova.

Tito je nato priredil kosilu Brežnevu v čast. V zdravici je Tito dejal, da obstoja obojestranska pripravljenost za nadaljnji razvoj medsebojnih odnosov med ZSSR in Jugoslavijo. Ni treba, da bi postoječe razlike pomenile ovire na tej poti, ker so normalen pojav, ki izhaja iz različnih poti gospodarskega in družbenega razvoja. Izrazil je zaskrbljenost nad svetovnim položajem, poudaril miroljubno koeksistenco in ugotovil, da se pogledi ZSSR in Jugoslavije istovetni ali slični o mnogih vprašanjih.

Brežnev se mu je zahvalil in izjavil, da je v zgodovini odnosov med ZSSR in Jugoslavijo precej primerov lepega sodelovanja. Poudaril je Hruščove besede iz Varne, da bo ZSSR kljub razlikam storila vse za dobro sodelovanja z Jugoslavijo in na ta način pomagala njenim ljudem k utrditvi socializma. Zahteval je obrzdanje napadalnih sil imperializma in rekel, da se ZSSR zavzema za mir.

25. septembra:

Kosilo je priredil Brežnev, ki je v zdravici dejal: Sovjeti se še dobro spominjajo, da je istega dne, ko je fašistična Nemčija napadla ZSSR, centralni komite jugoslovanske partije pozval jugoslovanske ljudi, naj gledajo na sovjetsko borbo proti Hitlerju kot na svojo borbo.

Tito mu je odvrnil: KPJ ni čakala, da bi izbruhnila vojna med hitlerjansko Nemčijo in ZSSR, ampak se je začela pripravljati takoj po zlomu Jugoslavije. Tito je priomnil, da so bili odnosi med ZSSR in Jugoslavijo nekaj časa zaoblaceni. To da ta oblak ni zatrl globokih čustev med ljudstvom obeh dežel. To se ne sme ponovno dogoditi. Ni se nam treba kregati, ampak moramo s tem prenehati in biti dobri prijatelji, je poudaril Tito.

Istega dne sta v Kragujevcu obiskala tovarno avtomobilov Rdeča Zastava, kataro so pred kratkim zgradili s pomočjo italijanskega kapitalističnega podjetja Fiat.

Brežnev se je po večerji bahal s sovjetskimi uspehi in povedal delavcem malih Fiatov, da Sovjeti izdelujejo 40-tonske tovornjake. Nato je napadel politiko Bonna, ki s pomočjo napadalnih ameriških krogov in NATO stega roko po atomskih bombah ali po poljski in češki zemlji. Toda sile miru so močne kot nikoli, in v borbi za mir hodita ZSSR in Jugoslavija roko v roko.

Tito je na kratko govoril o uspehih, težavah in ustavi. Povedal je Brežnevu, da je prišel v deželo, ki gradi socializem in ki bo šla po tej poti v boljšo bodočnost.

26. septembra:

Tito in Brežnev sta se odneljala v Osijek in Polje kjer je bil veliki lov. Dame z Brežnevega spremstva pa so si ogledale kozmetično tovarno v Osijeku.

27. septembra:

Brežnev je v Split prišel sam z Rankovičem in se je tam v govoru še bolj bahal kot v Kragujevcu z sijanimi podvigi ZSSR. Nato se je zakadil v "ameriške imperialiste", ki vodijo napadalne sile v svetu in si prizadevajo zanetiti svetovno jedrsko vojno, podbikujejo izzivanja v Zahodnem Berlinu, groze Vzhodni Nemčiji, preprečujejo Kitajski članstvo v ZN, in počenjajo podobne grdobijske, ZSSR pa jpak podpira mir.

Brežnev se je nato zapeljal z Galebom na Brione kjer je imel 28. in 29. septembra razgovore z Titom.

30. septembra:

Tito se je v Puli poslovil od Brežneva, kateri se je odpeljal na obisk Sloveⁿniji. Obiskal je Postonjsko Jamo, Ljubljano, kjer je prisostvoval centralni pionirski svečanosti in Bled kjer mu je predsednica Slovenske ljudske skupščine Vida Tomšič priredila kosilo.

1. oktobra:

Brežnev se je iz Bleda odpeljal v rudarsko Velenje, kjer je na mitingu imel kratek govor. Potem se je preko Ljubljane odpeljal v Zagreb kjer sta se zopet sestala z Titom.

2. oktobra:

Tito in Brežnev sta v Gornjem Milanovcu prisostvovala pokopu sovjetskih vojakov iz druge svetovne vojne na skupnem pokopališču.

Brežnev se je še bolj razvnel: V svetu še obstojajo sile imperializma in agresije, ki si prizadevajo, da bi zanetile požar nove svetovne vojne. Tem silam zdaj načeljujejo imperialisti v ZDA. Z njihovo pomočjo nemški militaristi spet dvigajo glave. Kot strupeni pajki strategⁱ NATA pletejo črne mreže zarot proti miru.

Tito je bil umirjenejši: Če še že niso nič naučili iz izkušenj po prvi svetovni vojni, ko so gotove sile na zahodu pomagale pri dviganju nemškega fašizma ... ali ni čudno, da danes ne morejo videti dviganje revanšizma, o katerem slišimo vsak dan? Ne moremo reči, da se to vrši uračno preko vlade, a delujejo elementi, ki predstavljajo zelo številno in močno silo revanšizma v Nemčiji.

"Strupeni pajki" so užalili poslanike dežel NATO v Beogradu. Iz protesta se naslednjega dne niso udeležili sprejema, katerega je sovjetski veleposlanik priredil za Brežneva in Tita.

4. oktobra:

V skupni izjavi ob koncu obiska sta oba predsednika zabeležila prijateljsko in pristrčno vzdušje med pogovori ter istovetnost ali sličnost gledišč o svetovnih vprašanjih. Podprla sta miroljubno koeksistenco in priporočila normalizacijo odnosov med Kubo in ZDA, kjer najekstremnejši ameriški krogi podajajo napadalne imperialistične izjave. Zavzela sta se za razoroževanje in mirno rešitev nemškega vprašanja, kjer je treba priznati obstoj dvah nemških držav. Obsodila sta kolonializem in trgovske ter gospodarske omejitve. Ugotovila sta napredek v stikih med ZSSR in Jugoslavijo, posebno v gospodarstvu in kulturi, ter sklenila, da se bosta deželi medsebojno obveščali.

RAZPRAVA O USTAVI

Zvezna ljudska skupščina in zvezni odbor socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije sta 20. in 21. septembra na skupni seji razpravljala o predlogu nove ustave. Kardelj je na dolgo razlagal ustavo. Tito pa je na koncu izrazil zadovoljstvo z razpravo, a se mu je zdelo, da bi morali več govoriti o preteklih negativnih pojavih, katere bo ustava preprečevala, če jo bodo ljudje smatrali za svojo najmočnejše orožje. Nato je govoril:

(a) o integraciji; ni se je treba bati, ker pri tem ne mislimo na zedinjavanje narodov. Toda socialistično življenje je skupno vsem, in v tem je potrebna enotnost. Napačno je, če se kulturno življenje zapira v republike. Pisatelji bi morali pisati o splošno jugoslovanskih problemih. V gospodarstvu integracija ne pomeni monopolov ali hegemonije.

(b) o državljanskih pravicah; ustava o njih govori dovolj, a v razpravi jih niso omenjali, čeprav so važne. Na vrhu sprejema so bile pritožbe proti uradnikom in ustanovam, ki slabo postopajo s strankami. Ta birokracija je zelo nevarna, ker je široko razpačena med najnižjimi uradniki. V uradih je tudi preveč pisarjenja in poslovanje je zapleteno in počasno. Če pa se ljudje pritožijo na vrhu, jih krajevne oblasti včasih celo preganjajo.

Cena kruhu se je s 5. oktobrom dvignila 15 dinarjev za kilogram. Obenem so se dvignile mesečne plače za 400 dinarjev, mesečne otroške doklade pa 200 dinarjev.

IVAN STANIČ